

Башманівська Л. А.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДИКЦІЯ ТА ГОЛОС ЯК СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ЖУРНАЛІСТА

У статті розглянуто дикцію та голос як складові професійного мовлення майбутніх журналістів, визначено основні вимоги до цих елементів техніки мовлення й труднощі, які трапляються в майбутніх працівників медіа, а також надано практичні поради щодо усунення недоліків і вдосконалення дикції та голосу з метою підвищення ефективної комунікації та професійної компетентності. Наголошено на важливості роботи над дикцією та голосом у процесі навчання в закладі вищої освіти, досліджено особливості цих складових техніки мовлення. Указано, що саме дикція та голос виступають основними інструментами вербальної комунікації, забезпечують виразність, чіткість, емоційну переконливість повідомлень і сприяють професійній ідентичності журналіста. Вони формують загальне враження від мовлення та впливають на створення професійного іміджу майбутнього працівника медіа.

Серед вимог, що забезпечують ефективне спілкування із слухачами й глядачами, виокремлено чіткість, зрозумілість, виразність, грамотну та правильну вимову, контроль над тембром і гучністю голосу, уникнення надмірного напруження чи занадто тихого мовлення, стійкість і витривалість голосу. Акцентовано на використанні спеціальних вправ і технік, що спрямовані на вдосконалення дикції та голосу з метою підвищення ефективності комунікації та професійної компетентності, зокрема дихальних вправ, артикуляційної гімнастики, читання текстів уголос, запису на сучасні гаджети з метою аналізу власного мовлення, що дозволить побачити недоліки й відстежити прогрес у їх подоланні тощо. Підкреслено, що постійна робота над дикцією та голосом, виконання практичних вправ, а також використання сучасних технік тренування допоможуть досягти професійного рівня володіння цими інструментами.

Зазначено, що дикція та голос – ключові елементи професійного мовлення майбутнього журналіста, які визначають ефективність і якість комунікації із слухачами й глядачами. Упевненість у своїй бездоганній дикції та голосі є важливими компонентами успішної кар'єри журналіста, що допоможе досягнути професійних умінь і навичок.

Ключові слова: дикція, голос, техніка мовлення, ораторське мистецтво, вербальна комунікація, професійна компетентність.

Постановка проблеми. Вагома складова професійного успіху майбутніх журналістів – це здатність до ефективного мовлення, що вимагає не тільки глибоких знань і аналітичного мислення, а й бездоганної дикції й добре поставленого голосу. Адже в сучасному медіапросторі журналістика відіграє важливу роль у поширенні інформації, формуванні суспільної думки та має здатність впливати на аудиторію. Саме дикція та голос виступають основними інструментами вербальної комунікації, забезпечують виразність, чіткість, емоційну переконливість повідомлень. Це засоби створення іміджу журналіста, що сприяють його професійній ідентичності. Чітка дикція впливає на точність передачі інформації, її зрозумілість, а голос викликає довіру та увагу до повідомлення, формує емоційний зв'язок із слухачами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі культури й виразності мовлення, зокрема вдосконаленню дикції та голосу, присвятили свої праці Н.Грицан, Р.Дружененко, Ю.Єлісєв, А.Зарицька, К.Климова, В.Кузьмічова, О.Лавренів, І.Маковецька, О.Мітчук, П.Мірошніченко, Н.Орлова, С.Порожна, Л.Рускуліс, Р.Савчук, В.Чайка та ін. Дослідники вважають, що голос та дикційна виразність мовлення – основні інструменти професійної діяльності фахівця, основа вербального іміджу. На думку Л.Рускуліс та Р.Дружененко, абсолютно переконливим є пріоритет формування виразності, зокрема дикційної, орфоепічної, акцентуаційної, інтонаційної, як комунікативної ознаки культури усного мовлення та засобу впливу на інтелектуальну й емоційну сферу слухачів і глядачів [7, с. 278]. Ключовим питанням ораторського мистецтва, зокрема постановці голосу

й мовленню оратора, надає великого значення Ю.Слісovenко, пропонуючи цікавий теоретичний і практичний матеріал, необхідний для постановки дихання, голосу, дикції, артикуляції, орфоепії, а також низку вправ, що будуть корисними майбутнім журналістам для вдосконалення техніки мовлення [4].

У пропонованій статті розглядається роль дикції та голосу в професійній діяльності журналіста, наголошується на важливості їх формування та розвитку в процесі навчання в закладі вищої освіти, аналізуються їх особливості, а також надаються поради щодо вдосконалення дикції та голосу, необхідних для успішної роботи в майбутній журналістській сфері.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування значення дикції та голосу як основних складових професійного мовлення майбутніх журналістів, визначення основних вимог до цих елементів, виявлення труднощів, з якими стикаються майбутні працівники медіа, а також надання практичних рекомендацій щодо усунення недоліків і вдосконалення дикції та голосу з метою підвищення ефективності комунікації та професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. У світі сучасних цифрових технологій, де інформація поширюється миттєво й конкурує за увагу аудиторії, до мовлення журналістів висуваються високі вимоги. Сьогодні недостатньо лише бути компетентним у своїй галузі, потрібно вміти привертати увагу, зацікавлювати, викликати емоційний відгук у слухачів чи глядачів. Окрім того, стрімкий розвиток нових медіа та платформ, як-от онлайн-трансляції, подкасти й відеоблоги, звичайно, розширює можливості для працівників медіа, але водночас підвищує вимоги до якості їхнього мовлення. У зв'язку з цим, удосконалення дикції та робота над голосом стає досить актуальним і необхідним елементом професійного становлення майбутніх журналістів.

На знаннях і практичних навичках культури й техніки мовлення, що необхідні всім ораторам, зокрема журналістам, наголошував Ю.Слісovenко. Дослідник особливу увагу радив приділяти фаховій підготовці теле- і радіожурналістів; наголошував на її важливих практичних аспектах, які пов'язані з інтонаційною виразністю, зокрема, з голосовими навичками, дикцією, що повинні бути сформовані й закріплені під час навчання [4].

Л. Рускуліс та Р. Дружененко сходяться на тому, що майбутні журналісти повинні свідомо ставитися до власного мовлення, розвивати дикційну,

вимовну й інтонаційну виразність, постійно контролювати його відповідність літературним нормам, свідомо вдосконалювати власне мовлення, бути пильними до техніки мовлення, зокрема дикції, голосу, дихання, артикуляції [7, с. 277].

Дикція є основою зрозумілого мовлення. Чіткість і правильність вимови – це важливий аспект майстерності журналіста, учителя, актора та ін. Вона дозволяє передати інформацію повністю, достовірно, не допускаючи спотворення змісту через нечітку артикуляцію або неправильну вимову слів. Особливо це актуально для журналістів, які працюють на радіо чи телебаченні, де вербальний контакт із слухачами або глядачами слугує основним засобом комунікації. Голос, своєю чергою, – ключовий інструмент для встановлення емоційного зв'язку з аудиторією. Його гучність, інтонація, тембр, швидкість мовлення впливають на сприйняття. Якщо голос добре поставлений, він здатний зацікавити аудиторію, підкреслити важливість повідомлення, викликати довіру. Як вважає Н. Донченко, «добре поставлений розмовний голос (не тільки для актора, а і для вчителя, лектора, диктора) має такі особливості: він повинен приємно звучати, чисто й виразно при будь-яких змінах тону, темпу, гучності мови» [3, с. 165].

Майбутньому журналісту необхідно вдосконалювати різні властивості голосу: і природні, такі як силу, висоту, тембр, і набуті, як звучність, темп, політ тощо. Голос повинен характеризуватися достатньою силою звуку, яка надає можливість не втомлюватися і відправляти його на далеку відстань без особливого напруження зв'язок. Зміна сили голосу використовується як один із виразних засобів. Важлива висота голосу, яка відіграє суттєву роль у роботі мовця, бо кожен текст має свою висоту звучання. Адже важливо, щоб мовлення журналіста не було монотонним або надто на високих чи низьких тонах. За допомогою висоти голосу журналіст може підкреслити головне, показати ставлення до змісту висловлювання й до слухачів. Важливе значення в спілкуванні має така природна властивість голосу, як тембр. Якщо тембр приємний, то може переконати аудиторію в правоті, допомогти в кар'єрі, а неприємний, навпаки, може зашкодити іміджу журналіста.

Важливо працівнику медіасфери набутися таких властивостей голосу, як звучності, що вплине на інтонаційне багатство мовлення, відповідного темпу, польотності, тобто вмінні спрямовувати звук до потрібного місця, довести до кожного слухача. Цих якостей голосу можна набутися в про-

цесі тренувань. На думку Н.Попович, «поставлений голос мовця позначається гнучкістю, рухливістю, тобто здатністю володіти змінами тону, легко сповільнювати чи прискорювати темп мовлення, змінювати силу, висоту, тембр» [6, с. 16].

Дикція та голос мають інтегративний характер у журналістській діяльності, тому що формують загальне враження від мовлення медійника. Якщо існують недоліки в одному з цих компонентів, то це може суттєво знизити ефективність комунікації, незалежно від того, про що йдеться в повідомленні. Передусім дикція забезпечує зрозумілість і чіткість висловлювань. Гарна дикція зменшує ризик викривлення сенсу повідомлення, дозволяє уникати плутанини в сприйнятті певної інформації. Майбутні працівники медіа мають розуміти, що навіть цікавий матеріал може втратити свою цінність, якщо його не розуміють через погану дикцію. Голос як важливий інструмент журналіста також допомагає акцентувати увагу на важливих моментах, передати емоційне забарвлення повідомлення й підтримувати інтерес слухачів чи глядачів. Він повинен бути мелодійним, приємним для сприйняття, з правильною інтонацією та відповідним тембром.

Над дикцією і голосом необхідно постійно працювати, регулярно виконуючи спеціальні вправи: артикуляційну гімнастику, читання текстів, скоромовок уголос із контролем чіткості звуків. Потрібно розвивати силу голосу, діапазон, контролювати дихання, уникати монотонності та надмірного напруження. Дикція та голос – тісно пов'язані складові. Вони формують загальне враження від мовлення журналіста та сприяють створенню його професійного іміджу. Крім того, правильне володіння цими елементами техніки мовлення підвищує впевненість журналіста в собі та покращує якість його роботи, незалежно від того, чи це прямий ефір, чи запис програми, чи інтерв'ю.

У контексті нашого дослідження зазначимо, що в професійній діяльності журналіста дикція та голос мають відповідати певним вимогам, що забезпечують ефективне спілкування із слухачами і глядачами. До основних вимог належить передусім чіткість і зрозумілість мовлення. Щоб досягти цієї мети, потрібно уникати поспішності, «проковтування» закінчень слів, нечіткого вимовлення звуків. Саме чітка дикція дозволяє без зусиль розпізнавати слова навіть при складних умовах сприйняття, якщо, наприклад, заважає шум. Також у процесі мовлення має бути грамотна та правильна вимова. Мовлення журналіста має бути бездоганним, виразним та інтонаційно різ-

номанітним, адже одноманітне мовлення швидко втомлює слухача.

Змінюючи інтонацію, темп і гучність, працівник медіа наголошує на основних акцентах повідомлення, привертає увагу до важливих деталей і підтримує зацікавленість аудиторії. Необхідною вимогою є також контроль над тембром і гучністю голосу, адже голос має бути приємним, не надто низьким або високим, мати природну мелодійність. Важливо уникати надмірного напруження чи занадто тихого мовлення, тобто вміти регулювати гучність. Ефективне спілкування з аудиторією забезпечує стійкість і витривалість голосу. Наприклад, тривала робота в ефірі потребує від журналіста вміння зберігати якість голосу навіть за умов значного навантаження, тому потрібно дбати про здоров'я голосових зв'язок і практикувати правильне дихання.

Л.Тріфаніна вважає, що потрібно дотримуватися певних вимог до голосу: він не повинен мати таких дефектів, як невимова окремих звуків, заїкання, шепелявість, загальна слабкість; усі звуки потрібно вимовляти відповідно до правил орфоєпії; бути чітким, виразним, упевненим, що зробить мовлення переконливим і сприятиме позитивним емоціям у слухачів [8, с. 984].

Та все ж багато журналістів на початку своєї діяльності мають певні труднощі, що впливають на якість їхнього мовлення. Серед найбільш поширених проблем виокремимо «ковтання» закінчень або нечітку вимову окремих звуків, надто швидкий або надто повільний темп мовлення, відсутність виразності й емоційності в мовленні, непотрібне напруження голосу, що викликає швидко втому або дискомфорт, а також відсутність інтонаційної виразності, монотонність.

Першим кроком до усунення цих недоліків з метою підвищення ефективності комунікації та професійної компетентності є їх усвідомлення, а далі використання спеціальних вправ і технік, що спрямовані на вдосконалення дикції та голосу. Це можуть бути дихальні вправи, адже правильне дихання – основа якісного мовлення, а діафрагмальне дихання знижує напруження, допомагає контролювати силу голосу, сприяє його витривалості. Також важлива артикуляційна гімнастика. Зробити дикцію чіткішою, а рухи артикуляційного апарату точнішими допоможуть спеціальні вправи для губ, язика, щелепи. Н.Грицан вважає, що особливу роль у чіткій дикції займає артикуляція кожного звука, яка відбувається через різне положення губів, язика, піднебіння, нижньої щелепи, рухи яких ми контролюємо [2, с. 9].

На думку І.Кравцової, саме завдяки правильності артикуляції голосних і приголосних звуків досягається виразність і чистота дикції, а звуки, що утворюються за допомогою мовленнєвого апарату, – це результат обумовленої артикуляції. «Артикуляція є результатом рухливості губ, нижньої щелепи, м'якого піднебіння, глотки, надгортаника, гортані й дихальної системи. Роботу над усуненням недоліків вимови варто розпочинати з перевірки й вироблення правильної артикуляції кожного звука» [5, с. 38].

Важливо для вдосконалення голосу й дикції читати тексти вголос, оскільки найефективнішими способами розвитку цих компонентів техніки мовлення є читання з акцентом на виразність, правильність вимови та інтонацію; запис на сучасні гаджети з метою аналізу власного мовлення, що дозволить побачити недоліки й відстежити прогрес у їх подоланні. Можна, звичайно, займатися з фахівцями, пройти курси з техніки мовлення, отримати логопедичні консультації, що покращать голосові та мовленнєві навички. Виконання практичних вправ, постійна робота над дикцією та голосом, а також використання сучасних технік тренування допоможуть досягти професійного рівня володіння цими інструментами. Індивідуальний підхід до розвитку дикції та голосу сприятиме створенню унікального стилю майбутнього журналіста, що дозволить виділитися серед інших, а також підвищити ефективність роботи не тільки на телебаченні чи радіо, а й на новітніх платформах, наприклад, соціальних мережах, подкастах і відеоблогах.

Для покращення професійної підготовки майбутніх журналістів пропонуємо посібник «Дикція та емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста», який допоможе здобувачам вищої освіти теоретично й практично оволодіти вміннями та навичками, що знадобляться в майбутній журналістській діяльності, зокрема освоїти практичні основи емісії голосу та дикції [1]. У посібнику подано плани практичних занять, низку завдань і тренувальних вправ, спрямованих на формування усного мовлення, зокрема дикційної та логіко-інтонаційної виразності; завдання для самостійної роботи, креативні вправи, під час виконання яких студенти аналізують ефірне мовлення, спостерігають за мовленням дикторів, теле- і радіоведучих, тренуються у виразному читанні скоромовок, прислів'їв, декламують твори, імпровізують, моделюють професійні ситуації та ін. Також є запитання для самоконтролю, тестові завдання, що допоможуть покращити практичну

підготовку майбутніх журналістів в умовах сучасного медіапростору. У процесі такої роботи на практичних заняттях майбутні журналісти сліdkують за технікою мовлення, удосконалюють навички роботи над дикцією, голосом, диханням тощо.

Посібник відповідає навчальній програмі освітньої компоненти «Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста», метою якої є формування основ мовленнєвої культури, словесної майстерності, дикційної та орфоепічної вправності висококваліфікованих фахівців, а також використання певних знань, умінь і навичок у майбутній професії; ознайомлення з ключовими поняттями професійної культури мовлення працівників медіа, основами їхнього вербального іміджу, що поєднує чітку дикцію, розвиток гарного голосу, виразну інтонацію й удосконалення комунікативної культури як важливої умови діяльності сучасних медіапрацівників. Основними завданнями вивчення дисципліни є формування навичок культури усного мовлення, основ професійної компетентності, ораторських здібностей, зацікавлення вербальними засобами впливу на аудиторію; розкриття напрямків професійної постановки голосу теле- й радіожурналістів; оволодіння засобами техніки мовлення, артикуляційної, орфоепічної, логіко-інтонаційної виразності мовлення тощо.

Відтак удосконалення дикції та голосу є важливим фактором професійного мовлення журналіста й визначає якість та ефективність комунікації з аудиторією. Робота над чіткою дикцією забезпечить зрозумілість і точність передачі інформації, а поставлений голос налагодить емоційний зв'язок із слухачами. Тому в сучасному медіапросторі майбутнім журналістам важливо приділяти особливу увагу вдосконаленню своїх мовленнєвих умінь і навичок. Виконання практичних вправ, постійна робота над своєю дикцією та голосом, використання сучасних технік тренування сприятимуть досягненню професійного рівня володіння цими елементами техніки мовлення, розвиток яких має стати невід'ємним компонентом підготовки майбутніх фахівців у галузі журналістики.

Висновки. Отже, у сучасному медіапросторі, де конкуренція за увагу аудиторії надзвичайно висока, майбутнім працівникам медіа важливо приділяти увагу вдосконаленню своїх мовленнєвих навичок. Дикція та голос – ключові елементи їхнього професійного мовлення, що визначають ефективність та якість комунікації із слухачами й глядачами. Упевненість у своїй бездоганній

дикції та голосі – важливі компоненти успішної кар’єри журналіста, що допоможуть не лише досягнути професійних умінь і навичок, а й вплинути на формування суспільної думки. Як складові професійного мовлення майбутнього медійника, вони визначають його імідж, спроможність ефективно спілкуватися з аудиторією й вимагають постійного самовдосконалення. Тому розвиток цих компонентів техніки мовлення має стати необхідною складовою підготовки майбутніх фахівців у галузі журналістики, що вимагає часу, зусиль і систематичної роботи.

Щодо перспектив подальших досліджень, то цікавими будуть розробки новітніх методик навчання дикції та розвитку голосу із створенням інтерактивних платформ і мобільних застосунків, що допоможуть удосконалити ці компоненти техніки мовлення за допомогою голосових вправ. Цікавим було б дослідження з тренування голосу та дикції для роботи в екстремальних умовах, що передбачало б підготовку працівників медіа, які працюють у зоні конфліктів, готуючи репортажі з місця подій або на відкритому просторі, де якість звуку є критично важливою.

Список літератури:

1. Башманівська Л. А., Башманівський В. І. Дикція й емісія голосу. Виразність професійного мовлення журналіста: навч.-метод. посібн. для самостійної роботи студентів і дистанц. навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 108 с.
2. Грицан Н. В. Техніка сценічного мовлення: навч.-метод. посібн. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ, 2020. 286 с.
3. Донченко Н. Постановка мовного голосу як основа опанування артистом майстерністю словесної дії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 1. С. 164–168.
4. Єлісєнко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / за ред. В. В. Різуна. Київ : Атіка, 2008. 204 с. URL: <https://surl.li/zzibfa> (дата звернення: 12.12.2024).
5. Кравцова І. А., Шпачук Л. Р. Основи культури і техніки мовлення: навч. посібн. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2013. 294 с.
6. Попович Н. Специфіка розвитку техніки мовлення майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 21. Т. 3. 2020. С. 14–18.
7. Рускуліс Л., Дружененко Р. Формування культури усного мовлення студентів спеціальності «Ведучий телевізійних програм»: стан і перспективи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Т. 3. Вип. 60. С. 275–281.
8. Трифаніна Л. Техніка мовлення як основа формування риторичної особистості. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 6 (24). С. 980–989.

Bashmanivska L. A. DICTION AND VOICE AS COMPONENTS OF THE PROFESSIONAL SPEECH OF A FUTURE JOURNALIST

The article explores diction and voice as essential components of professional speech for aspiring journalists. It outlines key requirements for these aspects of speech technique, the challenges faced by future media professionals, and practical advice for addressing shortcomings and enhancing diction and voice to improve communication and professional competence. Additionally, it emphasizes the importance of developing diction and voice during higher education and examines the specific features of these speech techniques. The study highlights that diction and voice serve as primary tools of verbal communication, ensuring expressiveness, clarity, and emotional persuasiveness in messages, while also contributing to the professional identity of a journalist. These elements shape the overall impression of speech and influence the professional image of future media professionals.

Furthermore, the research underscores that effective communication with listeners and viewers depends on clarity, intelligibility, expressiveness, correct and accurate pronunciation, control over voice pitch and volume, avoidance of excessive tension or overly quiet speech, as well as voice endurance and resilience. The article advocates the use of specialized exercises and techniques to improve diction and voice, enhancing communication efficiency and professional competence. Suggested methods include breathing exercises, articulation gymnastics, reading texts aloud, recording speech for self-analysis, identifying weaknesses, and tracking progress. It emphasizes that consistent work on diction and voice, combined with practical exercises and modern training techniques, can help aspiring journalists achieve professional proficiency.

The article concludes that diction and voice are fundamental to a journalist's professional speech, and determine the effectiveness and quality of communication with audiences. Confidence in one's diction and voice is highlighted as a vital factor in building a successful career and mastering essential professional skills.

Key words: diction, voice, speech technique, oratory, verbal communication, professional competence.